

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 15 april 1919 kl. $\frac{1}{2}$ 12 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om avsöndring från hemman av inägor.

Närvarande: Herrar Dahl, von Sneidern, Ernst Lindblad, Frändén*, Stenström*, von Essen, Söderberg*, Lindström, Magnusson i Kalmar*, Johansson i Trollhättan,* Nilsson i Vibberbo, Hage, Hagman i Stockholm*, Bäckman* och Hedin.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 242, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Alvin* hemställt, att riksdagen för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå en lagändring i ett uti motionen angivet syfte för Kopparbergs län eller så stort område av riket, som kunde synas lämpligt.

I berörda motion anföres följande:

»Enligt lagen av den 27 juni 1896 om jordavsöndring, ägostyckning etc. kan hemmans hela inägoareal icke avsöndras från sig tilldelade skogsmarker. Omfattar köpet däremot en eller flera femtedelar går saken obehindrat, och man kan med diverse manipulationer helt eller delvis kringgå lagen.

Motionen.

Den, lindrigt sagt, något konstiga femtedelsbestämmelsen vållar en betydande mängd olägenheter särskilt för orter inom Kopparbergs län, där

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 9 saml. 2 avd. 17 häft. (Nr 26.) 1

tillfälle annars gäves att för ortens småbrukare inköpa sådana småhemman, som skogsbolagen äro ägare till och för sin del icke hava användning för, då deras rörelse huvudsakligen gäller att vara ägare till skogsmarken. Hemmansägarna själva äro förut ägare av tillräckligt stora skogsmarker för sina virkesbehov och vedbrand, under det att deras hemman i flesta fall, särskilt i övre Dalarne, endast omfatta inägodelar av en helt liten areal, högst tre och fyra hektar. Inom Älfdalens kommun t. ex. utgjorde enligt kommunalnämndens statistik år 1910 socknens hela åkerareal 2,938 tunnland fördelat på 844 stycken brukare, utgörande 3,48 tunnland pr brukare. Häri är då även inräknad arrenderad jord. Man finner således, att åkerarealen är synnerligen inskränkt, helst då man också får reda på att rätta antalet hemmans- eller brukningsdelar utgör 1,235 stycken och då blir medeltalet endast 2,34 tunnland per brukare. Den stora differensen mellan brukare och hemmansdelar beror därpå, att de överskjutande hemmansdelarna äro sådana bolagen tillhörande hemman, som i denna motion avses, och om lagen så medgäve kunde få inköpas av ortens hemmansägare, men då bör också bemärkas, att deras ekonomiska ställning omöjliggjorde köp även av tillhörande skogsmarker och att bolaget ej på något villkor vill avhända sig skogsmarken.

Av det anförda bör kunna inses, att en lagändring, åtminstone i dessa delar av landet, där sådana förhållanden som de anförda äro rådande, skulle verka till stort gagn och stabilisering för dessa småbönder, som bleve i tillfälle att öka sin inägoareal, helst som det alltid visat sig, att det osäkerhetstillstånd, som råder vid arrende av bolagshemman, verkat mycket hämmande i fråga om driften på sådan jord.»

I anledning av denna motion har utskottet i den i 46 § riksdagsordningen föreskrivna ordning begärt utlåtande av lantmäteristyrelsen. Det av lantmäteristyrelsen av denna anledning avgivna yttrande finnes såsom bilaga fogat till utskottets utlåtande.

Utskottet.

Motionären synes med sitt yrkande avse undanröjande av de på grund av gällande lagstiftning bestående hinder mot utökande av ett hemmans inägoareal genom inköp av inägor, hörande till ett angränsande hemman, utan åtföljande skog.

De lagbestämmelser, som i detta avseende komma i beaktande, äro följande.

I 20 § av lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring stadgas som allmän regel, att av ett hemmans

ägovälde — vilket är att tolka som dess ytvidd — får avsöndras till och med en femtedel, dock med rätt — enligt 22 § i samma lag — för Kungl. Maj:ts befallningshavande att, där omständigheterna därtill föranleda, tillåta avsöndring av större andel. Enligt en utredning, som åberopas i det av den s. k. skifteslagstiftningskommissionen innevarande år avgivna betänkande, har dylik dispens medgivits jämförelsevis sparsamt och företrädesvis för egnahems- eller samhällsbildningar; i intet fall har angivits, att ändamålet vore det i förevarande motion åsyftade.

I lagen den 26 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, sådan denna lag numera lyder, föreskrives, att i de norrländska länen och i Värmlands län ägostyckning ej får ske utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:ts befallningshavande, och att villkor för dylikt tillstånd i allmänhet skall vara, bland annat, att hemmanslott, som vid ägostyckning erhåller inägojord, skall med hänsyn till såväl denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelas lotten, vara tjänlig till jordbruk. Syftemålet med denna lagstiftning, vars införande föregåtts av utredning och förslag från den s. k. norrlandskommittén, var närmast att förhindra det i stor utsträckning av trävarubolag tillämpade förfarandet att, med behållande av skogen, fränstycka inägoområdet jämte intet eller ringa skogsanslag, varigenom skapades jordbruk utan betingelse att kunna i fortsättning bestå.

Vidare har genom lagar den 31 augusti 1907 och den 19 juni 1917 till 20 § av berörda 1896 års lag fogats tillägg av innebörd, att i de norrländska länen ävensom i Värmlands och Kopparbergs län inägojord ej får avsöndras i den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagas. Detta stadgande har motsvarighet i nyssberörda inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning och avser att förhindra, att sådan icke önskvärd jorddelning, som man genom berörda lagstiftning vill förebygga, i stället åstadkommes genom jordavsöndring.

De nu anmärkta inskränkningarna i fråga om jordavsöndring gälla alltså jämväl för Kopparbergs län, men däremot icke inskränkningens rörande ägostyckning, vartill anledningen varit, att på grund av bestående skiftesförhållanden ägostyckning är så gott som helt utesluten i nämnda län.

Från berörda regler såväl om ägostyckning som om jordavsöndring kan undantag göras för egnahemsanläggningar och andra liknande ändamål.

Det torde vara allmänt erkänt, att ett stort antal norrländska jordbruksfastigheter måste anses otillräckliga i avseende å inägojorden. Till denna slutsats kom norrlandskommittén efter av densamma verkställd utredning,

och samma resultat hava också senare verkställda undersökningar av Norrlands och Dalarnas jordbruk och den s. k. norrlandslagstiftningens verkningar medfört. På grund av den synnerligen långt drivna jordklyvningen i Kopparbergs län äro förhållandena i detta avseende därstädes särskilt ogynnsamma. Norrlandskommittén anför sålunda, att enligt den officiella jordbruksstatistiken för år 1901 inom nämnda län funnes ej mindre än 14,459 av ägaren själv brukade hemmansdelar, vilkas odlade jord utgjorde högst 2 hektar, och kommittén sammanfattar svaren å vissa i ämnet verkställda förfrågningar sålunda, att inom länet hemmansdelarnas inägor endast i ett fåtal socknar i länets sydligaste delar ansåges äga sådan storlek, att de gäve tillräcklig avkastning för en medelstor familjs nödtorftiga levnadsbehov.

Då det måste anses vara av stor betydelse för ett sunt och bestående jordbruk, att jordbruksfastigheterna i så stor utsträckning som möjligt bliva sådana, att de kunna lämna brukaren hans fulla eller huvudsakliga utkomst, torde lagstiftningen icke böra hindra utan fastmera främja en sådan utveckling, att hemmansdelar med tillräcklig skog till husbehov men med alltför litet inägojord genom förvärv av dylik jord erhålla en lämpligare storlek och sammansättning.

Emellertid torde det ej kunna bestridas, att ovan anförda inskränkningar rörande jordavsöndring kunna utgöra hinder för en sådan utveckling. Med hänsyn till inägojordens i allmänhet ringa omfattning å de särskilda hemmanslotterna torde nämligen en försäljning i regel möta hinder i bestämmelsen, att jordbruket å säljarens hemman ej får märkligen försvagas.

På grund av anförda förhållanden i fråga om fastigheternas beskaffenhet inom Kopparbergs län förefaller det alltså, som om det i fråga om sagda län förtjänade tagas i övervägande, huruvida — utan motverkande av de syftemål ifrågavarande delar av norrlandslagstiftningen avse att tjäna — möjlighet kunde beredas att främja förvärv av inägojord eller odlingsmark, gjorda i syfte att vinna lämpligare sammansättning av en fastighet, genom att i särskilda fall eftergiva de inskränkningar, som stadgats i fråga om avskiljande av jord. Då, såsom förut erinrats, beträffande Kopparbergs län sådan inskränkning gäller endast i fråga om jordavsöndring, lära endast bestämmelserna angående detta institut härvid komma i betraktande.

I likhet med motionären anser utskottet de ifrågasatta specialreglerna böra i främsta rummet främja ett avskiljande av inägojord, som äges av sådana bolag, för vilka enbart skogen har betydelse. I alla hän-

delses synes utskottet den regeln böra gälla, att det icke får tillåtas, att sådan splittring sker av ett redan befintligt självständigt jordbruk eller av ett jordbruk med möjlighet att kunna utvecklas till besuttenhet, att icke detsamma även efter avsöndringen kan fortbestå som ett s. k. bondejordbruk eller utvecklas till ett sådant, d. v. s. till ett jordbruk, som förslår till ägarens och hans familjs uppehälle, utan att de behöva lita till förtjänst av arbete hos andra.

Såsom lantmäteristyrelsen i sitt i ärendet avgivna yttrande anført, lærer det vid prövning av berörda fråga böra undersökas, huru en tillfredsställande ordning skall kunna åstadkommas för prövning av ärenden av ifrågavarande slag. Utskottet vill härutinnan på frågans nuvarande ståndpunkt icke uttala någon åsikt om vilka åtgärder, som kunna vara lämpligast, utan endast påpeka, att på enskilt initiativ utarbetat förslag i frågan redan föreligger. Av särskilda kommitterade har nämligen år 1918 till centralstyrelsen för nationalföreningen mot emigrationen avgivits yttrande och förslag rörande kolonisationen av bolagsjord i Norrland. I detta betänkande hava framlagts förslag till ny lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning samt till ändrad lydelse av jordavsöndringslagen, innefattande bland annat, att för prövning av ifrågavarande jorddelningsärenden skulle inrättas sakkunniga nämnder, av kommitterade förslagsvis kallade kolonisationsnämnder.

Utskottet vill slutligen hänvisa till vad som yttrats i utskottets samtidigt härmed avgivna utlåtande nr 27 i ett den nu avhandlade frågan närliggande ämne.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion, nr 242 i andra kammaren, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning taga under överbäggande möjligheten och lämpligheten av sådant undantag från gällande bestämmelser angående jordavsöndring, att inom Kopparbergs län utsträckt möjlighet beredes att för sammanläggning med fastighet, omfattande otillräcklig inägojord men skog till husbehov, förvärva till annan hemmansdel hörande inägojord.

Stockholm den 14 april 1919.

På andra lagutskottets vägnar:

ADOLF DAHL.

Reservation

av herr *von Essen*, som ansett, att utskottets hemställan bort lyda:

»att riksdagen — — — fastighet, omfattande otillräcklig *odlad eller odlingsbar jord* men skog till husbehov, förvärva *sådan* till annan hemmansdel hörande jord»;

och att i överenstämmelse härmed första stycket å fjärde sidan av utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse:

»Då det måste — — — till husbehov men med alltför litet *redan odlad eller för uppodling lämplig jord* genom förvärv av dylik jord erhålla en lämpligare storlek och sammansättning».

Bilaga.

TILL KONUNGEN.

Till åtlydnad av Eders Kungl. Maj:ts nådiga befallning den 4 innevarande månad till lantmäteristyrelsen att inkomma med yttrande över motionen nr 242 i riksdagens andra kammare angående ändring i gällande bestämmelser om avsöndring från hemman av inägor, tillåter sig lantmäteristyrelsen i underdånighet anföra följande.

Att de restriktiva bestämmelser, som i fråga om ägostyckning och jordavsöndring gälla för vissa delar av vårt land, ofta i särskilda fall lägga hinder i vägen för upplåtelser, som bottna i intressen, vilka synas vara av beskaffenhet att böra understödjas, är helt naturligt. En fullföljd av motionärens önskemål skulle emellertid leda till att bolagen i Kopparbergs län bleve i tillfälle att i strid med norrlandslagstiftningens syfte avhända sig inägor utan skogsmark. Emellertid synes möjlighet till undantag böra beredas under förutsättning att en tillfredsställande ordning kan åstadkommas för prövning av frågor av ifrågavarande slag. Det förhåller sig emellertid så, att inskränkningarna i fråga om avsöndringsinstitutet göra sig särskilt kännbara i större delen av Kopparbergs län till följd av att ägostyckningsförfarandet därstädes ej lagligen kan komma till användning.

I övrigt finner sig styrelsen böra hänvisa till sitt yttrande innevarande dag angående motionen nr 73 i första kammaren med förslag till ändrad lydelse av 3 § i 1909 års lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.*

Remissakten återställes.

Underdånigst

H. Rhodin.

Alfred Eriksson.

Joh. Hamrin.

Föredragande.

Stockholm den 18 februari 1919.

---

* Se utskottets utlåtande nr 27.